

ANNOTATION

CONCENTRATION AS AN IMPORTANT IMPACT FACTOR OF THE ECONOMIC EFFECTIVENESS OF GRAIN PRODUCTION AND DETERMINATION OF THE MAIN DIRECTIONS OF ITS DEVELOPMENT

***HRYNCHUK Tetyana, postgraduate student,
Vinnytsia National Agrarian University***

The importance of the concentration of the production for agricultural grain production companies is based in this article. The mechanism of the increase of grain production effectiveness on the basis of agriculture strengthening and its innovative development is suggested. The modern condition of the concentration of the grain economy at sowing areas of agricultural companies Tyrovsky region is analyzed. Regularity of the influence of concentration on the effectiveness of grain production is examined, and rational measurement of grain and leguminous crops are determined. The level of specialization in farms Tyrovsky region by the specific gravity with the gain from grain sale and its influence on the crop capacity index, cost price and profitability are considered as well. The main directions of the rise in the level of the grain production taking into account concentration of sowing areas under grain crop at the agricultural farms are determined.

Keywords: efficiency, grain production, intensification, intense innovative development, concentration, specialization.

Інформація про автора

ГРИНЧУК Тетяна Петрівна – аспірант, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: grinchukt@bk.ru)

ГРИНЧУК Татяна Петровна – аспірант, Вінницький національний аграрний університет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: grinchukt@bk.ru)

HRYNCHUK Tetiana – postgraduate student, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, Soniachna str.,3, e-mail: grinchukt@bk.ru)

УДК: 338.22:338.43 (477)

**ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ
СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ФАКТОРИ
ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ**

***Ю.М. ЯРОВА, здобувач,
Вінницький національний
аграрний університет,
викладач Вінницького
кооперативного інституту***

Розглянуто теоретичні аспекти реалізації підприємницького потенціалу сільських територій на основі уточнення його сутності, структури та факторів, що його визначають та впливають на повноту реалізації. Запропоновано розглядати підприємницький потенціал сільських територій як здатність, можливість членів домогосподарств і суб'єктів господарювання сільських територій до виробництва продукції, надання послуг на засадах адекватної ринковим умовам підприємницької поведінки, орієнтованої на отримання прибутку на основі використання природно-

ресурсних, економічних і соціальних факторів. Установлено, що на реалізацію підприємницького потенціалу сільських територій істотно впливають економічні, еколого-географічні, технологічні, політичні, соціально-культурні та інші фактори. Зроблено висновок, що складовими механізми ефективного формування та використання підприємницького потенціалу сільських територій повинні стати організаційний, нормативно-правовий, економічний, інформаційний, управлінський, інституційний, політичний механізми, спрямовані на активізацію найбільш активної частини сільського населення і забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Ключові слова: підприємництво, потенціал, підприємницький потенціал, сільські території, структура підприємницького потенціалу, сталий розвиток.

Постановка проблеми. Майбутнє нашої країни, відновлення її економіки, підвищення рівня життя населення пов'язують з потенційними можливостями розвитку аграрного сектора, його переходом на якісно новий рівень. В цих умовах досить гостро постає питання своєчасного виявлення та ефективного використання наявного підприємницького потенціалу сільських територій нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням визначення потенціалу підприємства займалися такі вчені-економісти, як В.Авденко, І.Ансофф, О.Ареф'єва, І.Бузько, Ю.Донець, О.Добикіна, Є.Лапіна, А.Миргородська, В.Рижиков, С.Касьянюк, Б.Мочалов, В. Хомяков та багато інших. В той же час дослідження категорії «підприємницький потенціал» є досить новим для української економічної науки. В умовах швидких змін в конкурентному середовищі потенціал, як цілісна система, потребує постійного аналізу його складових, їх взаємозв'язку та динаміки з метою забезпечення цільового вектору розвитку сучасного аграрного підприємництва. Незважаючи на існуючі наукові розробки цієї проблеми, дослідження особливостей підприємницького потенціалу аграрних підприємств, які мають свою специфіку, залишається актуальним. Більше того, постановка в центр уваги дослідника підприємницького потенціалу сільських територій, а не окремих підприємств, галузей або індивідів, є актуальною і відрізняється науковою новизною.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів реалізації підприємницького потенціалу сільських територій на основі уточнення його сутності, структури та факторів, що його визначають та впливають на повноту реалізації.

Виклад основного матеріалу. У визначенні поняття «підприємницький потенціал», його сутності, складу і внутрішньої структури існують значні розбіжності. По-перше, підприємницький потенціал ототожнюється з соціально-економічним потенціалом і розглядається як сукупна здатність економіки та суб'єктів господарювання здійснювати виробничо-господарську діяльність, випускати продукцію, послуги, задовольняти запити населення, суспільні потреби, забезпечувати розвиток виробництва і споживання. По-друге, підприємницький потенціал розглядається як сукупність наявних ресурсів. По-третє, він ототожнюється з іншими категоріями, зокрема «виробничий потенціал», «трудовий потенціал» тощо.

Для найбільш повної та адекватної оцінки підприємницького потенціалу сільських територій необхідно визначитись, насамперед, з його сутністю та факторами, що його визначають та впливають на повноту його реалізації.

Поняття «потенціал» відносять до найбільш несталих і невизначених категорій економічних наук, що не дозволяє проводити якісні наукові дослідження. Перелік об'єктів, до яких відносять поняття «потенціал», можна продовжувати досить довго. В науковій літературі

використовують поняття економічного, народногосподарського, виробничого, науково-технічного, природного, кадрового, інформаційного, підприємницького і багато інших видів потенціалів.

Термін «потенціал» у своєму етимологічному значенні походить від латинського слова «potentia» і означає «приховані можливості», які у виробничій практиці завдяки праці можуть перейти в реальну дійсність. Класичне визначення розкриває «потенціал» як «засоби, запаси, джерела, що є в наявності, а також засоби, що можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення певної мети, вирішення будь-якого завдання; можливості окремої особи, суспільства, держави в певній сфері» [3, с.270]

У природничих науках поняття потенціалу стосуються накопичувальної характеристики певного параметра і кількісно відображають його запас. Так, потенціал в математиці – «одна з характеристик векторного поля» [6, с.451], електричний потенціал – «скалярна величина, що характеризує енергетичні умови в електростатичному полі» [3, с.272], хімічний потенціал – «термодинамічна функція, що характеризує стан якого-небудь компонента у фазі цього складу за певних зовнішніх умов» [4, с.655]. У гуманітарних науках поняття потенціалу має близьке за змістом значення, відбиваючи існуючий запас, резерв певного параметру.

В економіці категорія «потенціал» використовується для позначення невиявлених, нерозкритих, а часом несформованих або не матеріалізованих можливостей, які можуть перетворитися на реальні тільки в результаті певних дій, реалізації певного економічного процесу.

Заслугове на увагу підхід О.Чаленко, який виділяє три наукових парадигми економічного потенціалу [8, с.33-35]. На основі ґрунтовного аналізу праць вітчизняних учених, він розрізняє економічний потенціал, по-перше, як сукупність ресурсів, які є в наявності; по-друге, як результат економічних і виробничих відносин між суб'єктами господарської діяльності і, по-третє, як здатність продуктивних сил для досягнення певного ефекту. Кожна з існуючих парадигм має своїх виразників і прихильників.

Парадигми економічного потенціалу як сукупності ресурсів, дотримуються широке коло економістів. Одним з перших такий підхід у вітчизняній науковій літературі сформулював О.Анчішкін, який вважав, що економічний потенціал характеризують «виробничі ресурси, їх обсяг, структура, технічний рівень і якість» [2, с.13]. Академік Л.Абалкін розглядав потенціал як узагальнену, збірну характеристику ресурсів [1, с.214]. Академік І.Лукінов в своїх працях характеризував виробничий потенціал як «кількість і якість ресурсів, які має в розпорядженні та або інша господарська система» [5, с.10-18].

Д.Черніков виробничий потенціал розглядає як «сукупність ресурсів без урахування реальних взаємозв'язків, які складаються у процесі виробництва» [9, с.88-96].

Цікавим є підхід А.П. Миргородської, яка на основі аналізу найбільш поширених трактувань підприємницького потенціалу, виділяє два підходи до визначення сутності цієї категорії, які вкладаються в ринкову і виробничу концепції підприємницького потенціалу [7, с.146]. Ринкова концепція ґрунтується на дослідженні різних ринкових аспектів потенціалу, а в рамках виробничої концепції підприємницький потенціал розглядається як складовий елемент більш високого рівня (економічного потенціалу).

З огляду на існування різних підходів до тлумачення поняття підприємницького потенціалу (табл.1), які включають ринкову і виробничу концепції підприємницького потенціалу, не слід залишати поза увагою наявність так званого «західного» підходу, який виділяє і наголошує на необхідності врахування підприємницького потенціалу індивіда. Для розвитку підприємницького потенціалу в сучасних умовах все більшу вагу набуває необхідність розвитку факторів, що визначають розвиток людського капіталу –

винахідливість, інтелект, передбачення, інноваційність, ризикованість тощо. Теза про необхідність формування сукупності особистих якостей, орієнтованих на підприємницьку поведінку, в основі якої є прагнення до реалізації господарської діяльності, орієнтованої на отримання максимального прибутку, підтверджується практично всіма науковцями, що досліджують проблеми підприємництва. Звідси логічним є висновок про важливість забезпечення соціально-економічних умов відтворення робочої сили (соціальний захист, умови освітнього, культурного розвитку, охорона здоров'я, наявність дошкільних закладів тощо).

Таблиця 1

Наявні підходи авторів щодо визначення сутності категорії «підприємницький потенціал»

Вчені	Трактування
Р.Кантільон, Й.Тюнен	Сукупність функцій підприємця, основною з яких є здатність йти на ризик
Й.Шумпетер	Впровадження інновацій та креативність, як основна здатність підприємця
Мізес, Ф.Хайек, И.Кірцнер	Індивідуально-психологічні особливості підприємця, як управлінські здібності, самостійність при виборі та прийнятті рішень, спроможність реагування на зміни економічної та соціальної ситуацій
М.В. Кібакін, В.А. Лапшов	Підприємницький потенціал розглядається через ототожнення з потенціалом підприємства та використовується як термін економічної теорії, але не формулюється у явній формі
В.Б. Супян	Прирівнює підприємницький потенціал до підприємницьких здібностей, а підприємця розглядає у якості носія цих здібностей
М.В. Грачов	Підприємницький потенціал – сукупність спрямованості на досягнення успіху, особистої та колективної відповідальності, а також незалежності самовираження та творчості
А.П. Миргородська	Підприємницький потенціал – сукупність можливостей та здатностей реалізації ідейного портфелю підприємця у товари, роботи, послуги, через ведення обраного виду діяльності для отримання максимального прибутку

Джерело: укладено автором на основі опрацювання літературних джерел [7].

Проведений аналіз підходів різних авторів до визначення сутності категорії «підприємницький потенціал» показав, що більшість з них розглядають підприємницький потенціал через ототожнення з підприємницькими здібностями окремого індивіда або розглядають підприємницький потенціал як складову частину економічного потенціалу підприємства. При такому підході не можливо провести комплексний аналіз і врахувати всі фактори (засоби, запаси, джерела), що є в наявності на тій чи іншій території і можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення певної мети, вирішення завдання виробництва товарів та надання послуг.

На нашу думку, підприємницький потенціал сільських територій – це здатність, можливість членів домогосподарств і суб'єктів господарювання сільських територій до виробництва продукції, надання послуг на засадах адекватної ринковим умовам підприємницької поведінки, орієнтованої на отримання прибутку на основі використання природно-ресурсних, економічних і соціальних факторів.

Аналіз і синтез наукової літератури з даної проблематики дав змогу виділити кілька елементів підприємницького потенціалу сільських територій (табл. 2).

Структура підприємницького потенціалу сільських територій

Підприємницький потенціал	
Економічний потенціал	Соціальний потенціал
Природно-ресурсний потенціал	Демографічний потенціал
Фінансовий потенціал	Освітньо-культурний потенціал
Виробничий потенціал	Інноваційний потенціал
Трудовий потенціал	Інформаційно-комунікаційний потенціал
Інфраструктурний потенціал	Потенціал відтворення та зберігання фізичного здоров'я

Джерело: Розроблено автором на основі опрацювання літературних джерел.

При цьому варто зауважити, що підприємницький потенціал міського населення, молоді, населення курортно-рекреаційних зон або сільських територій суттєво відрізняється як за змістом, так і за структурою. Ці відмінності визначаються цілою низкою факторів, серед яких різниця в способі життя й мислення, освітньо-професійному та інтелектуально-культурному рівні, демографічній структурі населення, ціннісних установках, мобільності, схильності до ризику й інновацій, розмірі і структурі матеріального забезпечення, комунально-побутових умовах життя тощо.

На реалізацію підприємницького потенціалу для всіх галузей економіки впливають такі фактори, як час, ризик, інфляція, невизначеність. Особливістю аграрного підприємництва є визначальний вплив на його підприємницький потенціал якості та інших характеристик головного фактора виробництва в аграрній сфері – землі.

Узагальнюючи праці науковців та фахівців-практиків, можна виділити наступні фактори, що істотно впливають на розвиток підприємницького потенціалу сільських територій:

- економічні (тенденції виробництва, фаза економічного циклу розвитку економіки, валютно-грошова політика, рівень зайнятості, фіскальна політика, напрямок ринково-економічних реформ);
- екологічні та географічні (екологічна ситуація в країні, наявність нормативів щодо екологічної безпеки, стан навколишнього середовища, доступ до сировинних ресурсів, ціни на сировину, транспортні умови, забезпеченість трудовими ресурсами та їх якість);
- політичні (політична ситуація, соціальні відносини, налагодженість зв'язків між регіональними і національними органами влади, розвиток підприємництва і бізнесу, прозорість економічних відносин в країні);
- соціально-культурні (соціальні установки і ставлення до культурних цінностей, ставлення соціальних груп до аграрного бізнесу і підприємництва, соціальні устої на селі);
- технологічні фактори (інвестиційний клімат, увага до запровадження інновацій, контроль над якістю та безпекою товару, заохочувальні заходи щодо винахідництва і раціоналізаторства);
- законодавчі (однозначність законодавства, ефективність законодавчих рішень, узгодженість окремих законів та підзаконних актів тощо);
- постачальники (бажання до співробітництва, якість сировини і послуг, стабільність і ефективність цінової політики, ритмічність у постачанні та наданні послуг, умови кредитування, тенденції банкрутства-партнерів);
- конкуренти і споживачі (поведінка конкурентів, бар'єри входу на ринок, якість конкуренції, фінансовий стан споживачів тощо).

Формування відповідної системи інституційного забезпечення і державної підтримки розвитку підприємництва в сільській місцевості, яка враховуватиме вищеперераховані фактори, визначатиме подальший розвиток і повноту використання підприємницького потенціалу сільських територій.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Складовими механізми ефективного формування та використання підприємницького потенціалу сільських територій повинні стати організаційний, нормативно-правовий, економічний, інформаційний, управлінський, інституційний, політичний механізми, спрямовані на активізацію найбільш активної частини сільського населення і забезпечення сталого розвитку сільських територій. Розробка таких механізмів є невідкладним завданням подальших наукових пошуків і досліджень.

Список використаних джерел

1. Абалкин Л.И. Новый тип экономического мышления. М., "Экономика", 1987, с. 214.
2. Анчишкин А.И. Прогнозирование роста социалистической экономики. М., "Экономика", 1973, с. 13.
3. Большая Советская Энциклопедия. – Т. 34. М., 1955, с. 270.
4. Краткая химическая энциклопедия. – Т. 5. М., 1967, с. 655.
5. Лукинов И.И., Аграрный потенциал: исчисление и использование / И.И. Лукинов // Вопросы экономики. – 1988. - № 1. – С. 10-18.
6. Математическая энциклопедия. – М., 1984, с. 451.
7. Миргородська А.П. Розкриття сутності поняття "підприємницький потенціал" та його роль в потенціалі підприємства / А.П. Миргородська // Економіка і управління. – 2011. - № 5. – С. 144-149 – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.napks.edu.ua/library/compilations_vak/eiu/2011/5/ p_144_149.pdf.
8. Чаленко Д.А. Про не визначеність поняття "потенціал" в економічних дослідженнях / О. Чаленко // Економіка України. – 2012. - № 5. – С. 32-40., С. 33-35.
9. Черников Д.А. Эффективность использования производственного потенциала и конечного народнохозяйственного результата / Д.А. Черников // Экономические науки. – 1981. - № 10. – С. 88-96.

Список джерел у транс літерації /References

1. Abalkin L.I. Novyj tip jekonomicheskogo myshlenija. M., «Jekonomika», 1987, s.214.
2. Anchishkin A.I. Prognozirovanie rosta socialisticheskoy jekonomiki. M., «Jekonomika», 1973, s.13.
3. Bol'shaja Sovetskaja Jenciklopedija. –Т.34. М., 1955, s.270.
4. Kratkaja himicheskaja jenciklopedija. – Т.5. М., 1967, s.655.
5. Lukinov I.I. Agrarnyj potencial: ischislenie i ispol'zovanie / I.I. Lukinov//Voprosy jekonomiki. – 1988. - №1. – S.10-18.
6. Matematicheskaja jenciklopedija. – М., 1984, s.451.
7. Mirgorods'ka A.P. Rozkrittja sutnosti ponjattja «pidpriemnic'kij potencial» ta jogo rol' v potenciali pidpriemstva / A.P. Mirogorods'ka // Jekonomika i upravlenie. – 2011. - №5. – S. 144-149 – Elektronnij resurs. – Rezhim dostupu: http://www.napks.edu.ua/library/compilations_vak/eiu/2011/5/ p_144_149.pdf.
8. Chalenko O. Pro nevznachenist' ponjattja «potencial» v ekonomichnih doslidzhennjah/ O.Chalenko//Ekonomika Ukraïni. – 2012. - №5. – S.32 -40, s.33-35.
9. Chernikov D.A. Jeffektivnost' ispol'zovanija proizvodstvennogo potenciala i konechne narodnohozjajstvennye rezul'taty / D.A. Chernikov // Jekonomicheskie nauki.– 1981. - №10. – S.88-96.

АННОТАЦІЯ
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ И
ФАКТОРЫ ЕГО РЕАЛИЗАЦИИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ УКРАИНЫ

ЯРОВАЯ Юлия Михайловна, соискатель ,
Винницкий национальный аграрный университет ,
преподаватель Винницкого кооперативного института

Рассмотрены теоретические аспекты реализации предпринимательского потенциала сельских территорий на основе уточнения его сущности, структуры и факторов, его определяющих и влияющих на полноту реализации. Предложено рассматривать предпринимательский потенциал сельских территорий как способность, возможность членов домохозяйств и субъектов хозяйствования сельских территорий к производству продукции, оказания услуг на основе адекватного рыночным условиям предпринимательского поведения, ориентированного на получение прибыли на основе использования природно-ресурсных, экономических и социальных факторов. Установлено, что на реализацию предпринимательского потенциала сельских территорий существенно влияют экономические, эколого-географические, технологические, политические, социально-культурные и другие факторы. Сделан вывод, что составляющими механизма эффективного формирования и использования предпринимательского потенциала сельских территорий должны стать организационный, нормативно-правовой, экономический, информационный, управленческий, институциональный, политический механизмы, направленные на активизацию наиболее активной части сельского населения и обеспечение устойчивого развития сельских территорий.

Ключевые слова: предпринимательство, потенциал, предпринимательский потенциал, сельские территории, структура предпринимательского потенциала, устойчивое развитие.

ANNOTATION
ENTREPRENEURIAL POTENTIAL RURAL FACTORS AND ITS IMPLEMENTATION
IN MODERN CONDITIONS UKRAINE

YAROVA Julia, applicant,
Vinnitsia National Agrarian University,
Lecturer, Vinnitsia cooperative institute

The theoretical aspects of the business potential of rural areas through clarification of its nature, structure and the factors that determine its completeness and affect the implementation. It is proposed to consider the entrepreneurial potential of rural areas as the ability, the ability of members of households and businesses to rural production, provision of services on the basis of adequate market conditions entrepreneurial behavior oriented to profit from the use of natural resources, economic and social factors. It was established to realize the business potential of rural areas significantly affect the economic, ecological and geographical, technological, political, social, cultural and other factors. It is concluded that the components of the mechanism of formation and use of effective entrepreneurial potential of rural areas should be organizational, legal, economic, informational, managerial, institutional, political mechanisms aimed at intensifying the most active part of the rural population and sustainable rural areas development.

Key words: entrepreneurship, potentials, entrepreneurial potential, rural areas, the structure of business potential, sustainable development.

Інформація про автора

ЯРОВА Юлія Михайлівна – викладач кафедри маркетингу та підприємництва Вінницького кооперативного інституту (21009, м. Вінниця, вул. Фрунзе, 59, e-mail: important@mail.ua)

ЯРОВАЯ Юлія Михайловна – преподаватель кафедры маркетинга и предпринимательства Винницкого кооперативного института (21009, г. Винница, ул. Фрунзе, 59, e-mail: important@mail.ua)

YAROVA Yulia – lecturer of the department of marketing and entrepreneurship, Vinnytsia cooperative institute (21009, Vinnytsia, Frunze str., 59, e-mail: important@mail.ua)